

Kateřina Jetmarová: Perzekuce sedláků v Proseči a okolí v období kolektivizace

Bakalářská práce.

Ústav historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice. Pardubice 2018.

Oponentský posudek

Kateřina Jetmarová si pro svou bakalářskou práci zvolila problematiku násilně prosazované kolektivizace a perzekuce sedláků na Prosečsku. Pro zpracování si vhodně vybrala region, k němuž jí pojí úzký osobní vztah – město Proseč a vybrané okolní obce někdejších okresů Polička a Vysoké Mýto: Bor u Skutče, Česká Rybná, Doubravice, Kutřín, Leština, Martinice, Perálec, Paseky a Zderaz. Zvolený regionální záběr poskytl autorce dostatečný prostor pro nové zpracování, neboť byl v historiografii reflektován dosud jen velmi okrajově.

Zpracování tématu je založeno především na archivních pramenech a vzpomínkách pamětníků. Autorka báda hlavně ve Státním okresním archivu (SOkA) Chrudim a v SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli a pro svůj výzkum shromáždila poměrně dostatečnou pramennou základnu především z fondů místních národních výborů (MNV), okresního soudu a prokuratury, Okresního národního výboru (ONV) v Poličce a z četných fondů jednotných zemědělských družstev (JZD), kde jí však situaci komplikoval nezpracovaný stav fondů těchto zemědělských původců. Neopomněla ani práci s kronikami (v Úvodu také vhodně přibližuje jejich rozličné osudy) a s dobovým regionálním tiskem. Velmi dobře se autorce podařilo obohatit líčení a interpretaci událostí formou pamětnických rozhovorů. Pro kontextuální zářmování práce pracovala s odbornou literaturou. Její výběr je relevantní, z podstatnějších prací postrádám ale syntetické zpracování problematiky z pera Karla Kaplana (*Proměny české společnosti (1948-1960). Část druhá, Venkov*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012), od něhož se autorka soustředila jen na starší práce, které jsou dnešním stavem poznání již překonané.

Ve třech následujících, dále strukturovaných kapitolách nás autorka uvádí nejprve do geografického a obecného historického rámce zvolené lokality, do poválečného vývoje zemědělské politiky a etablování komunistického režimu v Československu. K těmto oddílům mám jen několik věcných poznámek. Okresní bezpečnostní komise, o nichž autorka píše v souvislosti s „kulackými případy“ (s.14), fungovaly ještě před zahájením kolektivizace a nelze je zaměňovat s okresními bezpečnostními trojkami (blíže viz URBAN, Jiří: „V zemědělství je nutno věnovat pozornost všem otázkám“: role bezpečnostních trojek a pětěk při prosazování kolektivizace. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (eds.): *Kolektivizace v Československu*. ÚSTR, Praha 2013, s. 245–259). Aniž bych chtěl podceňovat roli spolupracovníků Státní bezpečnosti (StB), tvrzení o informátorech „v každém domě“ (s.14), považuji za dosti nadnesené. Také pokud jde o obecně předloženou tezi o mučení (s.15), nedozvídáme se, zda tuto otázku potvrdil někdo z autorčiných pamětníků. U věcných nepřesností je také třeba zmínit chybnou interpretaci zkratky SVS coby „Státní výrobní správy“ (s.33) namísto Sboru vězeňské stráže.

V šesté kapitole Kateřina Jetmarová shrnuje podmínky kolektivizace venkova v Československu, přibližuje strukturu JZD a předkládá své pojetí periodizace celého kolektivizačního procesu. V kapitole věnované JZD postrádám jasné vymezení vztahu mezi pravým družstevnictvím a kolektivizačním projektem JZD – autorka sice v úvodu (pozn.40) zmiňuje nepřesnost termínu „združstevňování“, v práci tohoto zaměření bych ovšem očekával jasněji formulovaný postoj, a to také ve vztahu k hojněmu užívání výrazů družstvo a JZD či socializace a kolektivizace coby synonym. Časové vymezení nárůstu zakládaných JZD ve třetí etapě kolektivizace roky 1956-57 se vymyká celostátním tendencím let 1957-59 (s ohledem na mezinárodní situaci byl postup v roce 1956 problematický) a zasloužilo by větší prostor s ohledem

na specifika zvoleného regionu. Tezi o nepoužívání násilí v této fázi kolektivizace by rovněž bylo možné s úspěchem rozporovat.

V následujících dvou kapitolách, které tvoří jádro práce Kateřiny Jetmarové, autorka nejprve přibližuje kolektivizaci v lokálním měřítku Prosečska. Při líčení průběhu kolektivizace v Proseči (i v Podměstí a Záboří), v Pasekách, Martinicích, České Rybné, Perálci, Kutříně, Zderazi, v Boru u Skutče, v Dobřavicích a v Leštině se autorka omezila vesměs na hlavní, zlomové okamžiky při zakládání JZD. Tato část vykreslující kolektivizaci ve vybraných obcích by přitom působila plastičtěji, kdyby se ji autorka pokusila propojit se souvislostmi vykreslených příběhů konkrétních selských rodů, se kterými čtenáře vhodně seznamuje v samostatné osmé kapitole, která tvoří nejrozsáhlejší a nejpůvodnější část práce. Nutno ovšem podotknout, že se autorka potýkala s torzovitostí a nedostupností pramenů (musela by detailněji bádát ve fondech OV KSČ a ONV) a očividně sledovala jiné hlavní cíle. Za hlubší povšimnutí by však přesto stály okolnosti rozpadu JZD v Boru u Skutče již v průběhu roku 1952 či přesvědčovací kampaň v JZD Doubravice v průběhu roku 1956, což lze vnímat jako dva momenty vymykající se celostátnímu trendu. Zaslouženou pozornost autorka věnovala praktikám agitačních kampaní, kdy na příkladu JZD Leština doložila neodbytnost agitátorů sahající doslova až k hospodářově posteli. Na příkladu rodiny Josefa Pešiny z Boru u Skutče se také Kateřině Jetmarové podařilo doložit případ úspěšného dosažení zrušení vedlejšího trestu zákazu pobytu v okrese, v případě rodiny Josefa Černína z Leštiny pro změnu zdokumentovala hospodářův úspěšný vzdor vůči vstupu do JZD a schopnost samostatného hospodaření až do roku 1969. V případě vystěhování rodin Františka Zatočila z Kutřína a Františka Staňka z České Rybné (do Mezilesí a do Žichlíčku na Lanškrounsku) v rámci „akce K“ je naopak škoda, že autorka nepracovala se složkami „rodinných celků“, uloženými v Národním archivu ve fondu Správy Sboru nápravné výchovy. Detailnější pozornost by si rozhodně zasloužil rovněž případ vystěhování evangelické rodiny sedláka Bohumila Kadlece z Proseče – Záboří, který se odehrál v srpnu 1957(!). Celkově lze konstatovat, že se autorka na popsání osudů selských rodin, samostatně hospodářících na výměrách v rozmezí 12 až 43 ha, podařilo vylíčit spleť souvislostí násilného prosazování kolektivizace ve vymezeném regionu.

Bakalářská práce je také vhodně doplněna šestnácti zajímavými dokumentačními přílohami, které formou odkazů komunikují s textovou částí. Vyzvednout si zaslouží především přepis z deníku Františka Macháčka, řetězové dopisy nalezené u Staňkových z České Rybné a velmi pěkné fotografie z osobní sbírky Libuše Sotonové.

Po stránce formální úpravy lze práci vytknout jen dílčí nedostatky – skutečnost, že některé práce K. Kaplana, K. Jecha, A. Kubačka, M. Růžičky a J. Němečka, s nimiž pracovala především v historiografické kapitole, zůstaly opomenuty v celkovém soupisu literatury, a výkyvy v psaní velkých počátečních písmen (v případě JZD, MNV či STS v obecné rovině, kdy se nejedná o konkrétní subjekt). K jazykové stránce bych také zmínil nevhodnost používání dobově frekventovaného výrazu „nedodávky“, který v češtině (na rozdíl od tvarů „nedodání“ či „nesplnění dodávky“) nemá opodstatnění. Vyzdvihnout je naopak třeba skutečnost, že si autorka zachovala náležitý odstup od přebírání dobových, ideologicky zabarvených výrazů „kulak“, „vesnický boháč“ atp.

I přes výše zmíněné nedostatky lze práci Kateřiny Jetmarové celkově hodnotit jako zdařilou, cíl své bakalářské práce, kterým bylo charakterizovat ve vzájemné souvislosti kolektivizační proces a perzekuci nepohodlných selských rodin ve zvoleném regionu, autorka splnila.

Práci Kateřiny Jetmarové doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení velmi dobře.

